

Píše Michal Topor

(E*forum, 22. 02. 2011)

Zeyer v laskavých drápech aneb Kdo se bojí Terezy Riedlbauchové

Nebylo snad ani možné nepovšimnout si v poslední době vehemence a píše, s nimiž se Tereza Riedlbauchová rozhodla spravovat dílo Julia Zeyera. Podílela se mj. na organizaci konference Julius Zeyer, lumírovský básník v duchovním dění Evropy, která se konala v listopadu 2007 v Brně (sborník má letos vyjít v nakladatelství Host), nedávno vydala svou disertaci Julius Zeyer a jeho vztah k francouzské kultuře (Pavel Mervart 2010) a ještě předtím připravila pro Českou knižnici svazek zahrnující cyklus **Vyšehrad** a skladbu **Troje paměti Víta Choráze** (Host 2009), do něhož vepsala Komentář a Ediční poznámku.

Tato Ediční poznámka počíná stopou úlevné mantry, již - v drobných obměnách - lze najít i v jiných svazcích České knižnice: „naše edice je kriticky ověřeným čtenářským vydáním“ (s. 302). Nezbyvá než věřit. Stejně jako v případě, kdy editorka prostě konstatuje: „Autorovy zásahy se projevují výrazněji až při přípravě druhého knižního vydání [Vyšehradu, MT], a to zejména v plánu motivickém a lexikálním; směřují většinou k umocnění básnického účinku díla.“ (tamtéž). Budiž, většinou tedy kdysi Zeyer při úpravách uspěl. Ale i jinde je editorka k autorovi laskavá - jeho „básnická slova a básnické tvary“ zachovala (co asi tak zamýšlela provést s výrazy jako varyto, mha apod.?), „z metrických důvodů“ ponechala v textu slovesa, která „se vyskytují v jiném vidu, než to odpovídá smyslu“. Ovšem taková interpunkce, to je jiná, tam je přece třeba nasadit znalost školské syntaxe: kde se nesporně slučuje, editorka ruší (leda prý „pokud vynechání čárky jinak nenaruší plynulost textu“, s. 303).

Zarážející je způsob, jímž Riedlbauchová (ne)explikuje vztah své práce k starším vydáním, zejména k edici porízené J. Š. Kvapilem (Česká epeje, 1947) a ke svazku, který na konci 80. let vydal Český spisovatel (Epické zpěvy, 1988, usp. a doslov napsala Jaroslava Janáčková, edičně připravil Alexandr Stich). Samozřejmě je zmiňuje, v případě Trojích pamětí Víta Choráze zřetelně uvádí, že se držela Stichovy edice z roku 1988, až na několik míst, kde se rozhodla neuplatnit Stichovy emendace. Udiví editorčina smělost: s jakou samozřejmostí připsala na konec Vysvětlivek své T. R. k iniciálám A. S., ačkoli text vysvětlivek se jen pramálo liší od toho, který vytvořil Stich pro Epické zpěvy... Ostatně, vztah autorčiných textů k přípravným „poznámkám“ A. Sticha, tj. k dokumentu Stichova podílu při přípravě svazku (zejména Trojích pamětí Víta Choráze), zůstal docela beze jména. Ale je to především Kvapil, komu Riedlbauchová vděčí mnohem víc, než může být bez srovnání jejího Komentáře a jeho Ediční poznámky patrné. Kvapilovy podněty vůbec leží v autorčině textu rozptýleny

docela neslyšně – příkladem budiž její zájem o slovní barevnost, variující Kvapilovy postřehy – bohužel často poněkud roboticky, staticky, viz: „I v Zeleném vítězi se setkáváme se zlatou barvou, ale zároveň se začínají objevovat další barvy“ (s. 275) apod.

Riedlbauchová tedy sestrojila svůj text. Tím však dobré zprávy končí. Na mnoha úrovních totiž dokonale zparodovala žánr, jehož nárokům se (snad) snažila dostát. (Oč povedeněji se s tímž úkolem vypořádala kupříkladu Věra Brožová ve svazku Povídek Zikmunda Wintera, který v České knižnici vyšel také v roce 2009!). Nic nemůže nahradit pozornou četbu editorčina díla, žádná parafráze nebude s to dokonale simulovat jeho bezděčnou komiku; spolu se smíchem ovšem nevyhnutelně přichází úžas, ba šok: i tohle je tedy možné.

Jen několik příkladů, pro představu. Do očí bije ne jeden případ klamné syntaxe (spojovací výrazy signalizují vztah, který fakticky chybí), slovosled mnohdy podávané informaci příliš nepomáhá (např.: „Troje paměti Víta Choráze jsou méně známým dílem, které Zeyer dokončil až krátce před svou smrtí v roce 1899“ [Zeyer zemřel r. 1901], s. 269), někdy působí ryze nepřičetně: „Již před ním vytvořil v letech 1838–1842 kresby Josef Navrátil inspirované Vlastou Karla Egona Eberta“ (s. 285). Udiví také, co všechno je či dovede „příběh“ – „příběh vypráví“, „dívčí válka končí v příběhu Lumír“, „Libuše je značně komplikovaná skladba, obsahuje osm vložených příběhů, které získávají stejnou důležitost jako příběh hlavní, v němž pak není snadné se vyznat“ (vše a více na s. 271).

Autorka ráda hromadí „slova“, „motivy“, některých si všímá víc, některé vyjmenovává jaksi pro úplnost – viz: „V následujícím výkladu se zaměříme na některé stěžejní motivy díla jako sen, smrt, Benátky, zobrazení doby a na literární odkazy obsažené v tomto textu. Stranou pozornosti zůstanou další podstatné motivy: moře, láska, štěstí, vášně, utrpení (několikrát se vrací také slovo jizva v souvislosti s rudou jizvou, kterou má cizinka na prstě pod snubním prstenem)“ (s. 295). Speciální kruh trhlin v autorčině jalové, školské interpretační exhibici představují paušalizující, podivuhodně antropomorfizující formulace (teze) traktující větší dějinné úseky; tak prý: „Devadesátá léta, zejména jejich závěr, zaznamenala rostoucí zájem o Zeyerovy texty“ (s. 281), „Celá druhá polovina devatenáctého století počínaje Erbenem byla fascinována mýtem, a to zejména českými pověstmi“ (s. 282) apod.

Stane se, že autor nedovede být soudný (kritický) ve vztahu ke svému textu; v případě edičního projektu, jakým je Česká knižnice, lze však přece očekávat takové zmnožení odpovědných instancí, jež úroveň výsledku zajistí. Autora však donekonečna zachraňovat nelze.